

اعتكاف

علی اصغر سلیمانی

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۶	پیشینه اعتکاف
۹	خصایات ماه رجب از
۱۱	شرح دعا
۲۰	اعتکاف از منظر قرآن کریم
۲۲	آثار و برکت اعتکاف
۲۴	بزرگان و اعتکاف
۴۷	اعتکاف، پرهیز از سرت
۶۱	عمل ام داوود
۶۷	محرمات اعتکاف
۸۱	استفتائات از رهبر معظم انقلاب درباره اعتکاف
۸۷	اعتکاف از منظر آیات قرآن
۱۰۰	آیات موضوعی اعتکاف
۱۰۹	اعتکاف در قرآن
۱۱۱	اعتکاف در احادیث
۱۱۲	مقابله با تهاجم فرهنگ بیگانه
۱۲۱	اشعار اعتکاف
۱۲۸	تصاویر

مقدمه

اعتکاف، فرصت طلایی

توبه نیایش

ما گز نمی توان ارزش همه زمان ها را برابر دانست، چنان که نمی توان همه مکان ها را برابر شمرد. برخی زمان ها و مکان ها و ماه سلوک و زدودن زندگانی شیطانی از آینه دل است؛ ماه ولایت و برافروختن چراغ معرفت در شبستان وجود است؛ ماه رجب زمان اعتکاف است. اعتکاف پرورش جسم و جان است. انسان آمیزه ای است از این دو نیازمند پرورش در ابعاد وجود خود؛ انسان به دنبال سعادت و کمال است. روح انسان نیازمند نیایش است. مناجاتی شیرین و زیبا، هم کلامی موجودی ضعیف با منشأ قوی است. از آغاز خلقت تا صحنه رستاخیز، راز و نیاز، زیباترین هنر آدمی است. انسان در گریز از هوای نفس و فرار از اشتغالات زندگی، در طریقه اسل با معبود همواره نیازمند خلوتی است تا در انزوای وجود خویش در آوار صاعقه پروردگارش با دیده ی عبرت بیندیشد و با سوز دل و اشک دیدار بطریق خود را از زنگار گناهان بشوید و خانه دل را مصفای حضور خالق هستی بخش سازد، و اعتکاف زمینه چنین خلوتی را فراهم می کند و فرصت و مجال می دهد برای پرداختن به امور نفس خویش و جلوه گری نور محبت خدا در اعماق سرای وجود انسان، تا انسان بدون دلبستگی از کارهای

انجام نشده و وابستگی های روزمره، خود را در سرای معبود خویش نظاه
گر باشد.

پیشینه اعتکاف: اعتکاف در لغت به معنای حبس و توقف و رو کردن
به چیزی است با تعظیم و تکریم؛ و در اصطلاح، به معنای توقف و ماندن
سه روز بیشتر از آن در مسجد جامع می باشد. اعتکاف مخصوص دین
است و نیست بلکه در ادیان الهی دیگر نیز وجود داشته و در اسلام
استقرار یافته، اگر چه ممکن است در شرع مقدس اسلام باره ای از
خصوصیات و احکام و شرایط آن تغییر یافته باشد. درباره حدود و شرایط
این عبادت در دیگر ادیان، اطلاعات قابل توجهی در اختیار ما نیست.
مرحوم علامه مجلسی در «بحار الانوار» به نقل از طبرسی آورده است که:
«حضرت سلیمان (ع) در مسجد بیت المقدس به مدت یک سال و دو
سال، یک ماه و دو ماه و کم و بیشتر اعتکاف می کرد و آب و غذا برای
آن حضرت فراهم می شد و او را هر جمعه عبادت می پرداخت.^۱»
برخی از آیات قرآن دال بر این است که اعتکاف در ادیان الهی گذشته
وجود داشته است. خداوند متعال می فرماید:

(... و عهدنا الی ابراهیم و اسماعیل ان طهرنا بیعی لعلنا ینسبوا الی العاکفین و
الرکع السجود؛ به حضرت ابراهیم و اسماعیل (ع) عارش نمودیم تا
خانه ام را برای طواف کنندگان، معتکفان و نمازگزاران تاهیه کنند.) از
این آیه استفاده می شود که در زمان حضرت ابراهیم و اسماعیل (ع)

^۱ - راغب اصفهانی، المفردات، ص ۳۴۳.

^۲ - علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۴، ص ۱۴۱.

^۳ - بقره/ ۱۲۵.

عبادتی به نام اعتکاف وجود داشته و پیروان دین حنیف گرداگرد کعبه معتکف می شده اند.

حضرت مریم (س) آن گاه که به افتخار ملاقات با فرشته الهی نایل آمد، از مردم فاصله گرفت و در خلوت به سر برد تا در مکانی خالی و فارغ از هر گونه دغدغه به راز و نیاز با خدای خود بپردازد و چیزی او را از یاد محبوب غافل نکند. به همین جهت طرف شرق بیت المقدس را که شاید محل آرامش و با از نظر تابش آفتاب پاک تر و مناسب تر بود برگزید.^۱

علامه طباطبائی (ره) در المیزان می نویسد: هدف حضرت مریم (س) از روی بودن از مردم، بریدن از آنان و روی آوردن به سنت اعتکاف بوده است.^۲

برخی از روایات اهل سنت هم نشان می دهد که در دوران جاهلیت هم عملی عبادی به عنوان اعتکاف در میان مردم رایج بوده است.^۳ علامه حلی در کتاب «تذکره الفقهاء» به مشروعیت اعتکاف در ادیان پیشین تصریح نموده است.^۴

اعتکاف در کشور ایران تاریخچه ای دیرینه و نشیب دارد در هر عصری که عالمان برجسته دینی به اعتکاف اهتمام ورزیده اند، مردم مسلمان نیز از آنان پیروی کرده و به اعتکاف بها داده اند. در عصر صفوی، در سایه تلاش های دو عالم بزرگ آن زمان مرحوم شیخ بهایی و شیخ لطف الله میسی عاملی اصفهانی، اعتکاف در شهرهای ایران و دره قزوین و

^۱ - تقریر نمونه، ج ۱۳، ث ۳۳.

^۲ - علامه طباطبائی، المیزان، ج ۱۴، ص ۳۴.

^۳ - سید مرتضی، المسائل الناصریات، ص ۱۱۹.

^۴ - علامه حلی، تذکره الفقهاء، ج ۶، کتاب اعتکاف، ص ۲۳۹.

اصفهان، رونق خاصی یافته است. خوشبختانه اکنون در بسیاری از شهرهای کشورمان مراسم اعتکاف در روزهای ۱۳، ۱۴ و ۱۵ ماه رجب (ایام البیض) برگزار می شود.

رجب از راه می رسد، قدر حضورش را بدانید که ناگاه خواهیم دید در حال وداع است. بهار عاشقان و دلدادگان حریم کبریایی فرا رسیده است. فصل روئیدن جوانه های عاشقانه زیستن و ماه شست و شوی دانه و جان از زنگارهای گناه و غفلت، و آماده شدن برای ورود به ضیافت الله اعظم است. کسانی که دل در گرو محبت خدا نهاده اند، لحظه شماری می کنند تا با ورود ماه رجب و بهره مندی از برکات آن، بتوانند مدال لیاقب و رتبه لیافت الهی در ماه رمضان را دریافت نمایند. ماه رجب، سراسر بر فضیلت و رحمت است. شب اول آن که جزء چهار شب برتر سال است رتبه برتری بر آن که بسیار مورد تاکید قرار گرفته، لیلة الرغائب (اولین شب جمعه ماه) و میلاد ابوالانعمه امیرالمؤمنین علیه السلام تا شب نیمه رجب و ایام مبارک «بیض» که راهیان طریق سلوک به اعتکاف و مناجات با رب جلیل می نشینند و بیست و هفتم رجب که رحمت الهی ظهور کرد و محمد مصطفی (ص) با رسالت مبعوث شد.

رعایت کنندگان حرمت ماه رجب و عاملین بر اعمال آن را «رجبیون» نامند. همانا که در قیامت فرشته ای ندا می دهد: «ان ال جیبون»، کجایند افرادی که ماه رجب را محترم شمرده و اعمالی از آن را انجام داده اند. آنان پندگان خالصی هستند که در دنیا و در میان مردم بی زاری و نشان زندگی می کنند و آنگاه که ماه رحمت فرا می رسد خود را در نهر نورانی رجب شست و شو می دهند و با دلی صاف و بی آرایش و پاکیزه از غفلت ها، کینه ها و گناهان، خود را برای نزول رحمت های

الهی مهیا می کنند. امام خمینی (ره)، در مورد ماه رجب می فرماید: «شرافت ماه رجب در زبان ها، در بیان ها، و عقلمها و در فکرها ننگجد. رجب ماه دعا و استغفار است و سفارش زیادی به استغفار در این ماه شده است.»

فضیلت ماه رجب از حضرت رسول (ص) روایت شده: «ماه رجب ماه بزرگ خدا است و ماهی در حرمت و فضیلت به آن نمی رسد و جنگیدن با کافران در این ماه حرام است و رجب ماه خدا است و شعبان ماه من است و ماه رمضان ماه امت من است، کسی که یک روز از ماه رجب را روزه دارد موجب خشنودی خدای بزرگ می گردد و غضب الهی از او دور گردد و برای از درهای جهنم بر روی او بسته گردد. رجب نام نهری است در بهشت از شیر سفید تر و از غسل شیرین تر. هر کس یک روز از رجب را روزه بگیرد امت من از او روزه بپاشد. «رجب»، «ریزان» نامیده شده است، چرا که در این ماه، رحمت خداوند بر امت من فرو می ریزد.» از حضرت صادق (ع) روایت است که حضرت رسول (ص) فرمود که: ماه رجب ماه استغفار امت من است پس در این ماه بسیار طلب آموزش کنید که خدا آمرزنده و مهربان است و رجب را «اصب» می گویند زیرا که رحمت خدا در این ماه بر امت من بسیار ریخته می شود پس بسیار بگویید: «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ».

لیلة الرغائب اولین شب جمعه ماه رجب را لیلة الرغائب نامند. در این شب ملائک بر زمین نازل می شوند. برای این شب عملی از رسول خدا صلی الله علیه و آله به شرح زیر ذکر شده است که فضیلت بسیاری دارد: روز پنج شنبه اول آن ماه روزه گرفته شود. چون شب جمعه شد، مابین نماز مغرب و عشاء دوازده رکعت نماز اقامه شود که هر دو رکعت به یک

سلام ختم می شود و در هر رکعت یک مرتبه سوره حمد، سه مرتبه سوره قدر، دوازده مرتبه سوره توحید خوانده شود. و چون دوازده رکعت به اتمام رسید، هفتاد بار ذکر « اللهم صل على محمد النبی الامی و علی آله » گفته شود.

پس از آن در سجده هفتاد بار ذکر « سبح قدوس رب الملائکة و الروح » گفته شود. پس از سر برداشتن از سجده، هفتاد بار ذکر « رب اغفر و ارحم و تجاوز عما تعلم انک انت العلی الاعظم » گفته شود. پس از آن حاجت خود را از خدای متعال درخواست نموده که ان شاء الله به استجاب می رسد.

پیامبر اکرم (ص) در فضیلت این نماز می فرماید: کسی که این نماز را بخواند، شب اول قیامت خدای متعال ثواب این نماز را با زیباترین صورت و با روی گشاده و در شان باران فصیح سویب می فرستد. پس او به آن فرد می گوید: ای حبیب من، بشارت بر تو باد که از هر شدت و سختی نجات یافتی. میت می پرسد: کیستی؟ به خدا سوگند که من صورتی زیباتر از تو ندیده ام و کلامی شیرین تر از کلام تو نشنیده ام و بویی، بهتر از بوی تو نبویده ام.

آن زیباروی پاسخ می دهد: من ثواب آن نماز را هستم که در فلان شب از فلان ماه از فلان سال به جا آوردی. امشب به نزد تو آمده ام تا حق تو را ادا کنم و مونس تنهایی تو باشم و وحشت را از تو بردارم و چون در صور دمیده شود و قیامت بر پا شود، من سایه بر سر تو خواهم افکند.

تأملی در دعای ماه رجب شخصی به نام سجاد، خدمت پیشوای ششم، حضرت امام صادق علیه السلام رسید و عرض کرد: برای ماه رجب به من دعایی یاد بدهید که خداوند متعال مرا به آن نفع ببخشد. امام صادق

(ع) فرمودند: این دعا را هر روز از ماه رجب بعد از نمازهای یومیه بخوان: «یا من ارجوه لکل خیر. و امن سخطه عند کل شر. یا من یعطی الکثیر بالقلیل، یا من یعطی من سئله. یا من یعطی من لم یسئله و من لم یعرفه تحننا منه و رحمه. اعطنی بمسئلتی ایاک جمیع خیرالدنیا و جمیع خیرالآخره و اصرف عنی بمسئلتی ایاک جمیع شرالدنیا و شرالآخره. فانه غیر منقوص ما اعطیت. و زدنی من فضلک یا کریم، یا ذالجلال و الاکرام یا ذالنعماء و الجود یا ذا المن و الطول، حرم شیبتی یا الی النبی»

شرح دعا

«یا من ارجوه لکل خیر» آن کسی که در هر امر خیری به تو امید دارم. انسان موجودی است که با امید، انگیزه و هدف زنده است و انسان آگاه سعی می کند امور خود را به خدا متصل نماید. بالآخر آن که امور آدمی، خیرات و خوبی ها هم باشند. انسان آن که اگر چیز خیری باشند. مانند این که اگر چیز خیری در دنیا نصیب ما می شود، آن را از خدا بدانیم و بگوییم (هذا من فضل ربی) و اگر مصیبتی گرفتاری هم پیش می آید، صبر و مقاومت داشته و از خدا طلب یاری و رفع مشکل نماییم «الذین اذا اصابهم مصیبه قالوا انا لله و انا الیه راجعون» اگر دقت کنیم می بینیم که بسیاری از آیات قرآن کریم نیز محتوای امید دهنده، انگیزشی و تشویق کننده دارند. انگیزشی و تشویق کننده دارند. به طور

نمونه در آیات گوناگون در قبال انجام عمل نیک و پرهیز از گناهان، بهشت و نعمت های جاوید و فرح بخش به ما عطا می کنند «ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات ... اولئک لهم جنات عدن تجري من تحتهم الانهار ...» بنابراین گره زدن تمامی امور خیر و نیک به لطف و مشیت خداوند (توکل) و درخواست مساعدت و کمک از او، ویژگی بزرگی است که در دعا آمده (لکل خیر) و گفته یک خیر یا دو خیرات بلکه تمام امور خیر، و این مطلب قابل تأملی است. در واقع دل سپرده کسی است که نگذارد نقطه اتصال به منبع فیض دچار انفضال شود. به عبارت دیگر دل سپرده به درگاه ذات اقدس الهی هواره اینگونه بر لب دارد که: «حیاتی و مماتی لله رب العالمین؛ تمامی زندگی و مرگ من برای خدای هر دو جهان است.» این بخش از کلام، مطلب بسیار آموزنده ای از کلام گهربار امام علی علیه السلام را به خاطر می آورد که: خوشا به حال مؤمنی که زندگی اش (برای یافتن بهشت) در صلات نیک مانند زندگی (معنی دار) سنگ باشد، چون در این حیوان ... است نیکو وجود دارد:

- ۱- سنگ در میان مردم قدر و قیمتی ندارد و این حال مسکینان است.
- ۲- سنگ، مال و ثروت و ملکی ندارد، و این است مجردان است.
- ۳- سنگ، خانه و لانه معینی ندارد و هر کجا برود رفته است و این حال متوکلان است.
- ۴- سنگ اغلب اوقات گرسنه است و این عادت صالحان است.
- ۵- سنگ اگر از صاحب خود تازیانه بخورد باز هم در خانه او را رها نمی کند و این عادت مریدان است.